

**ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПОШУКУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ
ВИКОРИСТАННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ АБО ЗНАРЯДЬ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ**

**DEFINING THE OBJECTS OF SEARCH WHILE PREPARING FOR SEARCHING
IN CRIMINAL APPLICATIONS RELATED TO EDGE WEAPONS USAGE
OR PHYSICAL INFLUENCE TOOLS**

Христов О.Л.,
к.ю.н., доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Негрієнко Р.С.,
магістрант факультету № 2
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних теоретичних і правозастосовних проблем криміналістики, котра привернула значну увагу зі сторони вчених і знайшла досить широке висвітлення у науковій літературі. Авторами приділено увагу вирішенню на науково-теоретичному рівні питань, пов'язаних із визначенням об'єктів пошуку під час підготовки до проведення обшуку у кримінальних провадженнях, що стосуються використання холодної зброї або знарядь фізичного впливу.

Автори приходять до висновку, що у деяких випадках на підготовчому етапі до проведення обшуку наявність об'єкта пошуку зумовлюється метою здійснення цієї слідчої (розшукової) дії, тому в окремих випадках об'єкти пошуку, з урахуванням зазначених вище обставин, можуть бути взагалі відсутніми.

Ключові слова: знаряддя вчинення злочину, обшук, об'єкт пошуку, підготовчий етап, слідча (розшукова) дія, холодна зброя.

Статья посвящена одной из актуальных теоретических и правоприменительных проблем криминалистики, которая привлекла значительное внимание со стороны ученых и нашла достаточно широкое освещение в научной литературе. Авторами уделено внимание решению на научно-теоретическом уровне вопросов, связанных с определением объектов поиска во время подготовки к проведению обыска в уголовном производстве, связанным с использованием холодного оружия или орудий физического воздействия.

Авторы приходят к выводу, что в некоторых случаях на подготовительном этапе к проведению обыска наличие объекта поиска предопределяется целью осуществления этого следственного (розыскного) действия, поэтому в отдельных случаях объекты поиска, с учетом указанных выше обстоятельств, могут вообще отсутствовать.

Ключевые слова: объект поиска, орудие совершения преступления, подготовительный этап, следственное (розыскное) действие, холодное оружие.

The article is devoted to one of the current theoretical and law applying problems of forensics, which attracted scientists' attention and is being widely lit up in scientific literature. The authors paid attention to the solution on the theoretical level of the problems concerning the defining the objects while preparing for search conducting in criminal applications related to edge weapons usage or tool of physical influence.

It has been stated in particular that the aim of search conducting is the key aspect for the investigator to define while conducting the organizational – preparatory actions for search conducting.

The authors specify that search conducting may be a constituent part of the tactical operation «The search admitting with a negative result», the idea of which is that there exist a number of different objects of search. Operational observation involves finding out a greater spectrum of the places of hiding which leads to conducting effective searches.

The authors come to the conclusion that in some cases while preparing for search conducting, defining the object of the search is specified by the aim of conducting this investigating (searching) action. So, there may be no object of the search at all, taking into account everything mentioned above.

Key words: crime committing tool, search, object of search, preparatory period, investigating (searching) action, edge weapons.

Сьогодні, у зв'язку із надзвичайною суспільно-політичною ситуацією, що склалася в країні, загостренням криміногенної обстановки і системними провокаціями з боку іноземних громадян на південному сході України [1] зростає рівень незаконного обігу зброї, а також злочинів, пов'язаних із її застосуванням.

Безперечно найбільш актуальним питанням у протидії таким негативним явищам є своєчасне виявлення і знешкодження протиправних діянь, які стосуються незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв. Показовою є тенденція щодо застосування холодної зброї. Якщо, у 2013 році кількість злочинів, здійснених із застосуванням холодної зброї, була на 30% більша (1709) за кількість злочинів із використанням вогнепальної зброї (1238), то у 2014 – її більше ніж у половину менше (1408 і відповідно 3008 вогнепальної). В умовах того, що вогнепальна зброя на «чорному ринку» стає доступною, а ефективність здійснення злочину з нею більша, ніж з холодною зброєю, можна говорити про те, що тенденція посилюватиметься [2, с. 53-54]. Незважаю-

чи на це, до сьогодні найдоступнішою і найпоширенішою залишається холодна зброя, що підкреслює необхідність контролю її обігу у суспільстві, та прийняття відповідних заходів зі сторони правоохоронних органів у боротьбі з даним фактором. Необхідність активного контролю правоохоронних органів за її обігом визначається поширенням використання останньої у якості знарядь вчинення злочинів, котрі характеризуються високою суспільною небезпекою, особливою зухвалістю та жорстокістю (вбивства, заповдіання тяжких тілесних ушкоджень, розбійні напади, вимагання, хуліганства тощо). Саме тому законодавець визначив протиправним навіть сам факт носіння, виготовлення, ремонту або збуту кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної [3].

Одним із окремих аспектів успішної протидії злочинам, пов'язаними із застосування холодної зброї, є підвищення ефективності проведення слідчих (розшукових) дій, серед яких особливе місце займає обшук, котрий потребує ретельної підготовки, вірного визначення предметів пошуку, а також грамотного вибору тактичних при-

йомів. Остання обставина визначає актуальність і своєчасність дослідження обраної проблематики.

Дослідженню питань, що стосуються окремих аспектів розглядуваної проблематики присвячені праці таких вчених як: В. В. Арешонков, В. І. Барко, Г. Ф. Гергега, О. О. Зарубінський, А. В. Іщенко, В. П. Меживой, Д. Й. Никифорчук, П. Ю. Кравчук, А. В. Кофанов, А. С. Новосад, Б. М. Петренко, І. Г. Поплавський, О. М. Сніцар, Р. В. Старовойтенко та ін., які в своїх працях акцентували увагу на проблемах кримінально-правового, кримінологічного, оперативного-розшукового, кримінально-процесуального та криміналістичного характеру протидії кримінальним проявам, що пов'язані із незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв і речовин. Однак окремого дослідження, присвяченого особливостям здійснення слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням холодної зброї або знарядь, які стали предметом фізичного впливу на потерпілого, проведено не було.

Метою статті є спроба авторів на науково-теоретичному рівні, з урахуванням сучасних потреб правозастосовчої діяльності органів досудового розслідування поліції, визначити групу об'єктів, що підлягають відшукуванню під час проведення обшуку у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами вчинення злочинів, пов'язаних із застосуванням холодної зброї або знарядь, які стали предметом фізичного впливу на потерпілого.

Визначення об'єктів пошуку є одним із перших і головних питань, які вирішує слідчий на підготовчому етапі до проведення обшуку. Першочерговість, необхідність і важливість даної процедури підтверджують результати чисельних досліджень науковців у галузі криміналістики та суміжних правових наук. Так, Ф. М. Сокиран зазначає, що ефективність результатів обшуку в більшості випадків забезпечується ретельною підготовкою до нього. На підставі вивчення матеріалів кримінального провадження потрібно скласти план проведення обшуку, зазначивши в ньому елементи, серед яких перше місце займають об'єкти пошуку (тобто що потрібно шукати) [4, с. 343]. Узагальнення поглядів вчених та сучасного стану слідчої діяльності дозволило К. О. Чаплинському дійти висновку, що серед першочергових організаційно-підготовчих заходів до проведення обшуку має бути збирання орієнтуючої інформації про знаряддя (засоби) злочину та предмети, що здобуті злочинним шляхом і підлягають відшукуванню [5, с. 136].

Подібні думки дотримуються і такі вчені як Д. М. Балашов, М. М. Балашов, С. В. Маліков, які до першочергових дій слідчого в ході підготовки до проведення обшуку відносять збирання та аналіз даних про об'єкти, що підлягають пошуку та мають значення для розслідування (їх найменування, кількість, розмір, вага, індивідуальні особливості, дані про місце їх ймовірного приховування та ін.) [6, с. 272].

Зазначений підхід набув широкого розповсюдження у науковій літературі, зокрема: під час проведення досліджень, що стосуються розслідування окремих видів злочинів, автори неодноразово робили спробу визначити коло типових об'єктів, які підлягають відшукуванню під час обшуку. Прикладом можуть бути праці вчених, що стосуються протидії злочинам, які вчинюються із використанням холодної зброї або знарядь фізичного впливу.

Так, П. Ю. Кравчук, досліджуючи проблематику використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв, зазначає, що встановлення факту застосування холодної зброї у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої має для слідства особливу значимість. У зв'язку з цим, зазначені сліди доцільно розділити на: 1) сліди застосування холодної зброї; 2) сліди володіння й користування холодною зброєю. Сліди застосування

холодної зброї залишаються у вигляді: а) ушкоджень на одязі й тілі потерпілого, на предметах обстановки місця події; б) слідів крові, виділень і часток організму потерпілого на одязі, тілі потерпілого й предметах на місці події; в) слідів металізації й речовин, що утворилися на тілі й одязі потерпілого від металу зброї й речовин на ньому; г) крові, часток тканин, органів, волосся, волокон одягу на зброї; д) крові, виділень і часток організму потерпілого на одязі й тілі правопорушника. Сліди володіння й користування холодною зброєю залишаються на деталях зброї, на одязі особи, яка користувалася нею. До них відносяться: а) сліди, які відображають приналежність предмета певній особі (ініціали, прізвище, ім'я, монограма й інші знаки на зброї); б) сліди, які залишилися на зброї в результаті її заточення, дефекти клинка (зазубрене лезо, вищербини на ньому, затулене вістря), які залежать від її застосування й пов'язані із професією власника; в) сліди пальців рук на зброї; г) частки речовин і волокон, що потрапили на зброю з місця зберігання й носіння зброї; г) сліди металізації на одязі правопорушника від зіткнення з металом зброї; д) випадкові ушкодження одягу правопорушника зброєю, яку він носив [7, с. 92-93]. Предмети, на яких можуть залишитися зазначені сліди, на думку автора, безперечно є об'єктами пошуку під час проведення обшуку.

С. Ф. Здоровко акцентує увагу на тому, що при проведенні обшуків по кримінальних провадженнях про вбивства, що вчинюються організованими злочинними формуваннями, об'єкти пошуку є специфічними: вогнепальна або холодна зброя; труп або його частини; речі і цінності, здобуті злочинним шляхом; предмети, вилучені з законного обігу; живі особи та ін. Особливу увагу при обшуках необхідно звертати на пошук та вилучення різного роду чернеток, які свідчать про злочинні наміри групи, зокрема, про підготовку на замах вбивства, фотографій, де певні особи зафіксовані у групі з іншими особами (часто фотографують з автоматичною вогнепальною зброєю), відеокасет з аналогічними записами, аудіокасет телефонних автовідповідачів. За місцем роботи особливу увагу доцільно звертати на інформацію, яка міститься у персональних комп'ютерах або магнітних носіях [8, с. 102-104].

У кримінальних провадженнях за фактами хуліганства, на думку М. М. Єфімова, в ході обшуку підлягають відшукуванню об'єкти, які: а) доводять факт учинення хуліганства (предмети, що належали потерпілим і підібрані хуліганом, розірваний і забруднений кров'ю одяг потерпілого, зброя або предмети, якими були заподіяні тілесні ушкодження та ін.); б) свідчать про постійний характер антисупільної поведінки хулігана: наявність вогнепальної чи холодної зброї або предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень; в) свідчать про те, що особи, які вчинили хуліганство, причетні й до інших злочинів; г) розкривають характер взаємовідносин хулігана з потерпілим або свідком [9, с. 154].

Не заперечуючи думок згаданих вчених, зазначимо, що, якщо виникає необхідність у проведенні обшуку для відшукування згаданих об'єктів, то в більшості випадків заздалегідь невідомо: було застосовано для вчинення кримінального правопорушення холодною зброєю чи інші подібні до неї предмети (муляжі, предмети, що мають зовнішню схожість та ін.). Це варто врахувати як в контексті визначення об'єкта пошуку на організаційно-підготовчому етапі, так і під час проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Окремий акцент слід зробити на тому, що не всі вчені до організаційно-підготовчих заходів відносять такий елемент як визначення об'єкта пошуку.

Так, на думку однієї групи вчених (Р. С. Белкін, В. К. Лисиченко, М. В. Салтєвський, Н. І. Клименко, П. Д. Біленчук), підготовка до обшуку повинна складатися з таких заходів: визначення мети і місця проведення обшуку; збирання інформації про місце проведення майбутнього

обшуку; отримання інформації про особу, яка підлягає обшуку, членів її родини, спосіб життя; забезпечення конспіративності підготовки обшуку; правильний та обґрунтований підбір складу учасників обшуку; визначення тактики обшуку [10, с. 312; 11, с. 165; 12, с. 350; 13, с. 150-151]. Друга група вчених (О. М. Васильєв, В. В. Агафонов, Т. А. Седова, О. О. Ексархопуло) до підготовчих заходів з проведення обшуку відносять: визначення об'єкту та мети обшуку; встановлення правових підстав обшуку; використання оперативно-розшукової інформації; визначення часу слідчої дії; підготовку науково-технічних засобів; складання плану обшуку [14, с. 44; 15, с. 515; 16, с. 124].

Дійсно, такі думки мають право на існування, оскільки на момент прийняття рішення про проведення обшуку слідчому чи прокурору можуть бути ще невідомі всі ознаки предметів, які планується відшукати, тому в клопотанні слідчого, на думку деяких слідчих суддів, як і в ухвалі слідчого судді, можна їх не деталізувати, а вказати на вже відомі загальні відомості про них [17, с. 23].

Більш того, дослідження С. Ф. Денисюка, який зробив спробу визначити особливості використання обшуку в умовах боротьби з організованою злочинністю, показує доцільність використання пошукових тактичних операцій, серед яких і «Допущення обшуку з негативним результатом» [18, с. 9], яка полягає у тому, що реально існує кілька різних об'єктів обшуку. При здійсненні такої тактичної операції відповідно до тактичного задуму обирається один з об'єктів, де і провадиться слідча (розшукова) дія, а за іншими виконується оперативне спостереження. В процесі оперативного спостереження із застосуванням різних технічних засобів фіксації встановлюється динаміка міс-

цеперебування злочинних формувань, ознаки переміщення товарів та інших предметів, зміна місця розташування тих чи інших об'єктів. Оперативне спостереження дає можливість виявити більш широкий спектр місць приховування, після чого здійснюються результативні обшуки. Схематично тактична операція «Допущення обшуку з негативним результатом» може бути подана наступним чином: безрезультатний обшук – оперативне спостереження – результативні обшуки [19, с. 129].

Враховуючи специфіку проведення такої тактичної операції, безумовно можна стверджувати про винятковість її застосування, однак, на нашу думку, це є підставою для обґрунтування і наукового визначення окремих підготовчих заходів, з урахуванням специфіки проведення такого виду обшуку, де головним елементом має бути визначення мети обшуку. Ми вважаємо, що ця слідча (розшукова) дія може взагалі не мати пошукового характеру (пошук об'єктів), а носити виключно тактичний аспект.

Як підсумок зазначимо, що мета проведення обшуку є вирішальним аспектом для визначення слідчим об'єктів пошуку під час організаційно-підготовчих заходів до проведення обшуку.

Проведення обшуку може бути складовою тактичної операції «Допущення обшуку з негативним результатом», сутність якої полягає у тому, що реально існує кілька різних об'єктів обшуку. У зв'язку з цим, ми вважаємо, що у деяких випадках на підготовчому етапі до проведення обшуку наявність об'єкта пошуку зумовлюється метою здійснення цієї слідчої (розшукової) дії, тому в окремих випадках об'єкти пошуку, з урахуванням зазначених вище обставин, можуть бути взагалі відсутніми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про негайне роззброєння незаконних збройних формувань в Україні : Постанова Верховної Ради України від 01 квітня 2014 року № 1174-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1174-18>.
2. Герега Г. Ф. Цивільна зброя в Україні : міфи та реальність. Українська дійсність і міжнародний досвід легалізації та контролю / Г. Ф. Герега, О. О. Зарубінський, Б. М. Петренко, Р. В. Старовойтенко. – К. : Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2015. – 152 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закон від 05 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1434021147012360>.
4. Криміналістика : підручник / В. В. Пясовський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іващенко, О. О. Алексєєв та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
5. Чаплинський К. О. Тактичні основи забезпечення досудового розслідування : Дис. ... доктора юрид. наук за спец. : 12.00.09 / К. О. Чаплинський. – Дніпропетровськ, 2011. – 570 с.
6. Криміналістика : учебник / Д. Н. Балашов, Н. М. Балашов, С. В. Маликов. – М. : ИНФРАМ, 2005. – 503 с.
7. Кравчук П. Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв : Дис. ... канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / П. Ю. Кравчук. – Луцьк, 2015. – 260 с.
8. Здоровко С. Ф. Тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями : Дис. ... канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / С. Ф. Здоровко. – Харків, 2002. – 209 с.
9. Єфімов М. М. Методика розслідування хуліганства : монографія / М. М. Єфімов. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 216 с.
10. Біленчук П. Д. Криміналістика : підруч. / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – 544 с.
11. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2-х ч. / М. В. Салтевський. – Харків : Консум, 2001. – Ч. 2. – 528 с.
12. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
13. Криміналістика / под ред. Б. А. Викторова, Р. С. Белкина. – М. : Юрид. лит., 1976. – 550 с.
14. Васильєв А. Н. Тактика отдельных следственных действий / А. Н. Васильєв. – М. : Юрид. лит., 1981. – 112 с.
15. Криміналістика : учебник / под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. – СПб. : Изд-во «Лань», 2001. – 928 с.
16. Агафонов В. В. Криміналістика : пособие для сдачи экзамена / В. В. Агафонов, А. Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М. : Юрайт-Издат, 2006. – 224 с.
17. Коровайко О. Розгляд клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Проблемні питання, що виникають у практиці слідчих суддів / О. Коровайко // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 1 (2). – С. 21–31.
18. Денисюк С. Ф. Система тактичних прийомів обшуку : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза» / С. Ф. Денисюк. – Х., 1999. – 18 с.
19. Денисюк С. Ф. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистические проблемы) : науч.-практ. пособие / С. Ф. Ден19.исюк, В. Ю. Шепитько ; Национальная юридическая академия Украины им. Я. Мудрого, Научно-исследовательский институт изучения проблем преступности АПН Украины. – Х. : Консум, 1999. – 160 с.